

Ομιλία στην παρουσίαση του βιβλίου της Δόξας Κωμοδρόμου
«Κυριάκος Μάτσης. Η φυσιογνωμία ενός στοχαστή
που τάχθηκε στον Αγώνα της ΕΟΚΑ»

Πέτρος Παπαπολυβίου
Λευκωσία, 16-11-2017

Με μεγάλη χαρά δέχθηκα την πρόσκληση της Δόξας Κωμοδρόμου για να παρουσιάσω απόψε το βιβλίο της. Και αυτή η χαρά είναι ειλικρινής και δεν αποτελεί σχήμα λόγου. Η Δόξα, που εργάζεται στην Πρυτανεία του Πανεπιστημίου Κύπρου, ως λειτουργός στον Τομέα Προώθησης και Προβολής, έχει τη δική της διακριτή παρουσία στη σύγχρονη κυπριακή δημοσιογραφία, είναι ένας άνθρωπος εξαιρετικά εργατικός φιλόπρονος και ικανότατος, που αγαπά την Κύπρο και ειδικά και εύλογα τη γενέτειρά της Αθηαίνου, ενώ εδώ και δυο χρόνια έχει γίνει δεκτή στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας για εκπόνηση διδακτορικής διατριβής, για την ιστορία του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου στα χρόνια του αγώνα της ΕΟΚΑ, υπό την εποπτεία μου. Δεν μπορούσα λοιπόν να αρνηθώ την πρόσκλησή της, πολλώ μάλλον εξαιτίας του περιεχομένου του βιβλίου της.

Το βιβλίο «Κυριάκος Μάτσης. Η φυσιογνωμία ενός στοχαστή που τάχθηκε στον Αγώνα της ΕΟΚΑ», έκτασης 180 σελίδων, εκδόθηκε από τις εκδόσεις «Αφή» και είναι αφιερωμένο στον Κυριάκο Μάτση, στον διανοούμενο αγωνιστή της ΕΟΚΑ, τομεάρχη της περιοχής Πενταδακτύλου, που έγινε ολοκαύτωμα, αρνούμενος να παραδοθεί, στο κρησφύγετό του στο Δίκωμο, πριν από 59 χρόνια, τέτοιες μέρες, στις 19 Νοεμβρίου του 1958. Για τον Κυριάκο Μάτση έχουν εκδοθεί ακόμη δύο εξαιρετικά βιβλία από τον Δημήτρη Ταλιαδώρο και τον Κλείτο Ιωαννίδη, το 1989 και το 1998. Όπως και αυτό της Δόξας Κωμοδρόμου, που παρουσιάζουμε απόψε στηρίζονται εν πολλοίς στο πλούσιο αρχείο που διασώζει, ως κόρην οφθαλμού ο αδελφός του ήρωα, Γιαννάκης Μάτσης, συναγωνιστής, συνοδοιπόρος και συγκρατούμενος του Κυριάκου και άρα καθ' ύλην αρμόδιος να αντιληφθεί τη σημασία και τη μοναδικότητα των χειρογράφων που κληρονόμησε.

Κάθε αγωνιστή ή αγωνίστρια της ΕΟΚΑ μπορούμε να τον κατατάξουμε, με την πολυτέλεια που μας δίνει ο χρόνος και η σχολαστική μελέτη εκ των υστέρων, σε διάφορες υπο-ομάδες με ιδιαίτερα κοινά χαρακτηριστικά. Ο Κυριάκος Μάτσης ήταν πρώτα – πρώτα, ο μοναδικός με πτυχίο πανεπιστημίου από τους πεσόντες της ΕΟΚΑ. Βαθιά καλλιεργημένος άνθρωπος, μελετηρός και συνειδητός βιβλιόφιλος ανήκε, επίσης, στους πιο ευαίσθητους αγωνιστές. Έγραφε, από τα μαθητικά του χρόνια, στίχους και διηγήματα, μια συνήθεια που επιβεβαιώνεται και από το βιβλίο της Δόξας Κωμοδρόμου, και που κράτησε μέχρι τις τελευταίες ημέρες της ζωής του. Ως Παλαιχωρίτης καταγόταν από μια κοινότητα με τεράστια προσφορά στην ΕΟΚΑ, γενέτειρα άλλων δύο ηρώων, του Νίκου Γεωργίου και του Μιχαλάκη Καραολή, και ενός ακόμη υψηλόβαθμου στελέχους της οργάνωσης, του Πολύκαρπου Γεωρκάτζη. Λόγω της μακράς παραμονής του στην Αμμόχωστο, όπου αποφοίτησε από το Γυμνάσιο, συνδέθηκε με αγωνιστές όπως τον Γρηγόρη Αυξεντίου, τον Αντώνη Παπαδόπουλο, τον Παύλο Παυλάκη, δηλαδή τον «κύκλο της Ανόρθωσης», με κέντρο το ιστορικό αθλητικό σωματείο της πόλης του Ευαγόρα. Σημειώνουμε το γεγονός, που προφανώς δεν οφείλεται

σε σύμπτωση, ότι στα ολοκαυτώματα του αγώνα της ΕΟΚΑ, στον Μαχαιρά, στο Λιοπέτρι και στο Δίκωμο οι πρωταγωνιστές ήταν απόφοιτοι του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου. Στην Αμμόχωστο, επίσης, όπου έζησε και εργάστηκε και ως γεωπόνος στα Κούκλια, συνδεόταν με μια μεγάλη φυσιογνωμία της πόλης, τον μεγαλέμπορο και κοινωνικό παράγοντα Παναγιώτη Ιωάννου, αδελφό της γιαγιάς του, και ουσιαστικό του κηδεμόνα, με ευεργετικό ρόλο στις σπουδές του και στην κοινωνική του δικτύωση στο Βαρώσι. Οι σπουδές του στη Θεσσαλονίκη τον συνέδεσαν πιο στενά με τον Γρηγόρη Αυξεντίου, που υπηρετούσε ως ανθυπολοχαγός στη Μακεδονία για κάποια χρόνια την ίδια περίοδο, αλλά και με τον Ανδρέα Αζίνα, μετέπειτα ηγέτη της ΠΕΚ, με σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία του αγώνα της ΕΟΚΑ.

Πέρα από τα παραπάνω, το βιβλίο της Δόξας Κωμοδρόμου, με την παράθεση των αυθεντικών εγγράφων, δηλαδή του πρωτογενούς υλικού από το αρχείο του ήρωα, όπως διασώθηκε από τον Γιαννάκη Μάτση, μας επιτρέπει να δούμε ενδελεχώς και πολύπλευρα αρκετές από τις πτυχές ενός προικισμένου ανθρώπου, ενός οραματιστή διανοούμενου και μαχητικού αγωνιστή. Αναδημοσιεύονται κείμενα του Κυριάκου Μάτση από το 1943 μέχρι το έτος του θανάτου του, το 1958. Θα δούμε ένα μικρό παράδειγμα, από την ημερολογιακή καταγραφή για την πρωτοχρονιά του 1944. Ο Μάτσης είναι μόλις 18 χρονών, ένα παιδί που κατέβηκε από το Παλαιχώρι και κατάφερε να ξεχωρίσει στον σκληρό ανταγωνισμό του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου, και γράφει για τα σχέδιά του για το νέο έτος, όπως συνήθιζε κάθε χρόνο από τότε και μετά στο ημερολόγιό του, το οποίο πρωτοκράτησε την 1^η Αυγούστου του 1943. Διαβάζω: «Εάν είναι αληθές ότι η μεγαλύτερα δυσκολία του ανθρώπου είναι η κατανίκησης του εαυτού του, ας αρχίσω την πάλην αυτήν. Θα συναντηθούν τεράστια εμπόδια. Θα τα δεχθώ όμως ως βαθμίδας προς τελειοποίησιν. Τελεία νίκη απαιτεί τελείαν γνώσιν και δεν υπάρχουν άνθρωποι δυνάμενοι με εν πτήδημα να φθάσουν το τέρμα. Με σταθερόν βήμα λοιπόν, ας ανέλθω το πρώτο σκαλοπάτι.» Ένα μικρό δείγμα ωριμότητας, άσκησης και προσπάθειας που χαρακτήριζε τον άνδρα από τα δεκαοχτώ του χρόνια.

Τα χρόνια της Θεσσαλονίκης σημάδεψαν τον Μάτση. Γράφτηκε το 1946 στη Γεωπονική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και έζησε στην πρωτεύουσα της Μακεδονίας μέχρι το 1951. Η επί πτυχίω διατριβή του, που υποβλήθηκε το 1952, και φωτογραφία του εξωφύλλου της δημοσιεύεται στο βιβλίο που παρουσιάζουμε απόψε, είχε τίτλο «Γενική μελέτη του χωρίου Παλαιχωρίου Λευκωσίας (Κύπρου) και ειδική επί της εν αυτώ αμπελοκαλλιέργειας». Στη Θεσσαλονίκη, από τις πρώτες ημέρες της φοίτησής του στο Αριστοτέλειο ο Μάτσης ζήτησε την άδεια και μίλησε σε μια παμφοιτητική συγκέντρωση στο μεγάλο αμφιθέατρο, στο ισόγειο σήμερα της Παλιάς Φιλοσοφικής, όπου τότε στεγάζονταν όλες οι σχολές του Πανεπιστημίου της πόλης. Ο νεαρός πρωτοετής φοιτητής έκλεψε την παράσταση μιλώντας για τα δίκαια της πατρίδας του και καταχειροκροτήθηκε. Ήταν πραγματικά μια αποκάλυψη, ένας φλογερός ρήτορας, ένας γεννημένος επαναστάτης. Μέχρι και τη δεκαετία του 1980 οι παλιοί του καθηγητές ή συμφοιτητές του αλλά και το προσωπικό της Φιλοσοφικής Σχολής στη Θεσσαλονίκη, μας αφηγούνταν ιστορίες για το πώς μιλούσε ο Μάτσης, το πώς κτυπούσε το χέρι του στη ρητορική του έξαψη, πώς βημάτιζε με νεύρο από τη μια πλευρά της τεράστιας έδρας στην άλλη, τι έλεγε για την πατρίδα του. Στα

σκληρά χρόνια του Εμφυλίου πολέμου, στα 1946-1949, γύρισε όλη τη γη της Μακεδονίας, τους παραμεθόριους νομούς, από την Καστοριά μέχρι τη Δράμα, μιλώντας και εμπυχώνοντας τους κατοίκους των ακριτικών περιοχών αλλά και τους άνδρες των στρατιωτικών μονάδων. Όποιος γνωρίζει τη μακεδονική γεωγραφία στέκεται με δέος στα ταξίδια του Μάτση αυτής της περιόδου των εμπυχωτικών κηρυγμάτων. Σιδηρόκαστρο, Αχλαδοχώρι, Σκρα, Κιλκίς, Νάουσα, Έδεσσα, Γιαννιτσά, Κουφάλια, Χαλκηδόνα, Αριδαία, Φούστανη... Υπάρχει στο βιβλίο της Δόξας μια φωτογραφία, στη σελίδα 34, του Μαρτίου 1948. Ο Κυριάκος, ντυμένος με το μακρύ του παλτό μιλά κουνώντας εκφραστικά το δεξί του χέρι σε δεκάδες φαντάρους σε μονάδα κάπου στη Δράμα που τον ακούν με προσήλωση. Ο νεαρός φοιτητής της Γεωπονικής αποδεικνυόταν άριστος γεωργός και σπορέας ψυχών. Την ίδια εποχή, το 1948, αυτός ο εθνικόφρονas προπαγανδιστής, τόλμησε, στην κορύφωση του αδελφοκτόνου σπαραγμού, να καταθέσει ως μάρτυρας υπεράσπισης στο στρατοδικείο ενός συμπατριώτη του, Λεμεσιανού γεωπόνου, του Γιαννάκη Δρουσιώτη, επιφανούς στελέχους του ΚΚΕ, που δικαζόταν αντιμετωπίζοντας την ποινή του θανάτου, και καταδικάστηκε, τελικώς, τετράκις εις θάνατον. Έγραψε τότε στο ημερολόγιό του, μετά την επίσκεψή του στον Δρουσιώτη στις φυλακές του Γεντί Κουλέ, στο Επταπύργιο: «Έμαθα στη ζωή να αγαπώ και να εκτιμώ τους ιδεολόγους αγωνιστές, που ξέρουν να αγωνιστούν για ένα ιδανικό αδιάφορο ποιο είναι αυτό. Αρκεί να το πιστεύουν.» Και ο Δρουσιώτης, που γλύτωσε το εκτελεστικό απόσπασμα και τον χάσαμε σε βαθύ γήρας, σαν σήμερα, πριν από δυο χρόνια στη Λεμεσό, ένας από τους πιο σοφούς ανθρώπους που έχω γνωρίσει, τιμούσε τον Μάτση για αυτή τη βαθύτατα ανθρώπινη ενέργειά του, που ήταν ταυτόχρονα και σπάνιο δείγμα ανδρείας. Στο βιβλίο της Δόξας, υπάρχει μια εκτενής αφήγησή του όπου ο λεμεσιανός πρώην θανατοποινίτης κομμουνιστής Γιαννάκης Δρουσιώτης, αναφέρεται στη συνάντησή τους με τον Μάτση στα Κούκλια, στις παραμονές της έκρηξης του αγώνα της ΕΟΚΑ, όπου ο Κυριάκος του εκμυστηρεύτηκε δυο μυστικά: το ένα ήταν το πιστόλι του, για την επανάσταση που ερχότανε και το άλλο ήταν ένα βιβλίο που είχε στο κομοδίνο του, το «Κεφάλαιο» του Μαρξ. Δείγμα μεγαλοσύνης και ευρύτητας χαρακτήρα και οριζόντων.

Τα παραπάνω ερμηνεύουν και το γνωστό παράθεμα από επιστολή του Κυριάκου Μάτση, αργότερα, στην περίοδο του Αγώνα, από μια επιστολή σε ένα φίλο του: «Να γιατί δε νοιάζομαι αν τη γη τη ζουν Τούρκοι για Έλληνες, Εβραίοι, για... Εκείνο που έχει σημασία είναι να την ζουν αυτοί που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους και να περπατούν ελεύθεροι πάνω της, διαφεντευτές της, κυρίαρχοί της. Ν' αναπνέουν περήφανοι τον αέρα της που νάναι αέρας δροσιάς, ομορφιάς, λεβεντοσύνης. Όχι πνίχτης.» Αυτός ήταν ο Κυριάκος Μάτσης, ένας πραγματικός ιδεολόγος, που πίστευε ότι το μεγαλύτερο αγαθό για ένα άνθρωπο είναι το να αναπνέει ελεύθερος.

Στο βιβλίο της Δόξας Κωμοδρόμου παρακολουθούμε την επιστροφή του νέου γεωπόνου στην Κύπρο, αλλά μαθαίνουμε και νέα στοιχεία από τη ζωή του. Όταν πλησίασε το πλήρωμα του χρόνου, μυήθηκε στην ΕΟΚΑ και στον απελευθερωτικό αγώνα. Ξεχώρισε για το παράτολμο θάρρος του και την ευφυία του, αναλαμβάνοντας με το αυτοκίνητό του, ένα παλιό Λαντ Ρόβερ, πολλές επιχειρήσεις μεταφοράς αγωνιστών και τα υψηλά καθήκοντα του γενικού συνδέσμου παγκυπρίως. Ακολούθησε η σύλληψή του,

τον Γενάρη του 1956 και ο εγκλεισμός του στα κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς, από όπου δραπέτευσε το Νοέμβριο, επικηρυχθείς με 5.000 λίρες. Οι Άγγλοι τον αντιμετώπισαν διαφορετικά, γνωρίζοντας ότι ο κρατούμενός τους ήταν ένα υψηλό πρόσωπο στην ιεραρχία της ΕΟΚΑ, και από τους «μεγάλους» σε ηλικία, αφού είχε κλείσει τα 30 του χρόνια. Εκεί έγινε και η συνάντηση με τον Στρατάρχη Χάρντινγκ όπου, του προτάθηκε, να προδώσει τον αρχηγό του και την οργάνωσή του, έναντι ενός μυθώδους ποσού. Η απάντησή του ήρθε από τα βάθη της ιστορίας αυτού του τόπου: «Ου περί χρημάτων τον αγώνα ποιούμεθα, αλλά περί αρετής!» Μια απάντηση που είναι γραμμένη και στο οπισθόφυλλο του βιβλίου της κυρίας Κωμοδρόμου και προκαλεί τον σημερινό αναγνώστη να αναλογιστεί την αξία των χρημάτων αλλά και την ακόμη μεγαλύτερη σημασία και σπανιότητα της αρετής.

Μετά τη δραπέτευσή του του ανατέθηκε η ευθύνη του τομέα Κερύνειας. Έμεινε ασύλληπτος μέχρι τον ηρωικό του θάνατο, στις 19 Νοεμβρίου 1958. Όταν περικυκλώθηκε το κρησφύγετό του στο Δίκωμο, ύστερα από προδοσία, ο Άγγλος αξιωματικός τον προέτρεψε να παραδοθεί για να μην φονευτεί άδικα. Έδωσε τους τρεις συντρόφους του και είπε: «Εγώ θα εξέλθω πολεμών». Του έριξαν δύο χειροβομβίδες, και τον διαμέλισαν. Τάφηκε στις Κεντρικές Φυλακές, δίπλα μας, στον ίδιο τάφο με τον Ανδρέα Ζάκο. Σκοτώθηκε μόλις τρεις μήνες ακριβώς πριν από το τέλος του αγώνα, την υπογραφή των Συμφωνιών του Λονδίνου. Όλοι οι θυσιασθέντες στον αγώνα της ΕΟΚΑ είχαν το ίδιο βάρος και την ίδια σημασία στην πάλη του κυπριακού λαού για τη λευτεριά του και την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και οι απώλειές τους ήταν και είναι ανεκτίμητες για τον τόπο, είτε αυτή ήταν ο πολύτεκνη μάνα Λουκία Παπαγεωργίου είτε οι νεαροί μαθητές, όπως ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης, ο Πετράκης Γιάλλουρος ή ο Παναγιώτης Τουμάζος. Τολμώ να πω ότι η απουσία του Κυριάκου Μάτση από τα δύσκολα χρόνια που ακολούθησαν αποδείχθηκε η πιο δυσαναπλήρωτη.

Για το πλούσιο υλικό που αποθησαυρίζεται στο βιβλίο της Δόξας Κωμοδρόμου θα μπορούσα να σας μιλήσω για πολλές ώρες, σελίδα με σελίδα, φωτογραφία με φωτογραφία, για κάθε χειρόγραφο του Κυριάκου Μάτση. Εξαιρετικά ενδιαφέροντα είναι όσα δημοσιεύονται από τις γυμνασιακές μελέτες του ήρωα για την κυπριακή λαογραφία, υπό την εποπτεία του σπουδαίου φιλόλογου Κυριάκου Χατζηγιώάννου, τις νεανικές του αναζητήσεις, τα σχέδια δοκιμών και άρθρων του, τα διηγήματά του, τις μελέτες του για τον αγαπημένο ποιητή της εποχής, τον Δημήτρη Λιπέρτη, τις σελίδες από το ημερολόγιό του, το χιούμορ του. Πτυχές της ζωής και του χαρακτήρα ενός σπουδαίου Έλληνα, του Κυριάκου Χριστοφή Μάτση, από το Παλαιχώρι που έπεσε στο Δίκωμο πολεμώντας τη Βρετανική Αυτοκρατορία. Ενός ανθρώπου που αγάπησε κάθε σπιθαμή της γης του, έγινε ολοκαύτωμα για να σμίξει το κορμί του με τα χρώματα του Πενταδακτύλου. Για να αναπνέουμε εμείς σήμερα ελεύθερο αέρα. Όσοι τον εκτιμούμε.

Η Δόξα Κωμοδρόμου εργάστηκε με συνέπεια και μας παραδίδει απόψε ένα σημαντικό βιβλίο που συμπληρώνει τη βιβλιογραφία για τον Κυριάκο Μάτση, προκαλώντας ταυτόχρονα ένα νέο ενδιαφέρον για τη μελέτη της ζωής και του έργου του. Τη συγχαίρουμε ολόψυχα και ευχόμαστε στο βιβλίο της να είναι καλοτάξιδο και εις άλλα με υγεία.

Σας ευχαριστώ πολύ